

**RASHOD NURI GUNTEKINNING "QON DA'VOSI" ROMANIDA
QAHRAMON PORTRETI VA RUHIYATI UYG'UNLIGI:
BADIY MAHORAT OMILI**

**Turk tili o'qituvchisi,
Azimova Z.ilola Boxodir qizi,
International School of Finance
Technology and Science Instituti
zilolaazimova046@gmail.com**

Annotatsiya: Ushbu maqolada Rashod Nuri Guntekinning "Qon da'vosi" romanida qahramonlar portreti va ularning ruhiy kechinmalari o'rtasidagi muvofiqlik tahlil qilinadi. Asardagi qahramonlarning ichki va tashqi olami o'zaro uzviy bog'liq tarzda tasvirlanib, ularning ruhiy holati va kechinmalari voqealar rivoji davomida qanday shakllanib borishi yoritiladi. Roman orqali Guntekin turk jamiyatidagi ziddiyatli his-tuyg'ularni va shaxsiy azoblarni yuksak badiiy mahorat bilan aks ettiradi. Maqola inson ruhiyatini ifodalashda psixologizm va xarakter yaratish texnikalariga e'tibor qaratib, Guntekin ijodining mohiyatini ochib beradi.

Kalit so'zlar: Qon da'vosi, ruhiyat, qahramon portreti, psixologizm, badiiy mahorat, xarakter tahlili.

**ГАРМОНИЯ ПОРТРЕТА ГЕРОЯ И ПСИХИКИ В РОМАНЕ
РАШОДА НУРИ ГУНТЕКИНА «КРОВАВЫЙ ИСК»:
ФАКТОР МАСТЕРСТВА**

**Азимова Зилола,
учителя турецкого языка
Институт Международной школы
финансовых технологий и науки
zilolaazimova046@gmail.com**

Аннотация

В данной статье анализируется соответствие между портретами персонажей и их душевными переживаниями в романе Решата Нури Гюнтекина «Лекарство от крови». Взаимосвязь внутреннего и внешнего мира героев показана таким образом, что их психологическое состояние и переживания постепенно раскрываются по мере развития событий. Через роман Гюнтекин с высоким художественным мастерством отражает противоречивые чувства и личные страдания в турецком обществе. В статье уделяется внимание техникам психологизма и создания характеров для выражения человеческой психологии, раскрывая суть творчества Гюнтекина.

Ключевые слова:, Лекарство от крови, психология, портрет героя, психологизм, художественное мастерство, анализ характера.

THE HARMONY OF HERO'S PORTRAIT AND PSYCHE IN RASHOD NURI GUNTEKIN'S NOVEL "BLOOD CLAIM": THE FACTOR OF ARTISTIC SKILL

Azimova Zilola,

teacher of Turkish language,
Institute of International School of
Finance Technology and Science

zilolaazimova046@gmail.com Tel:(99)901-36-67

Abstract

This article analyzes the alignment between the characters' portraits and their inner experiences in Reshat Nuri Güntekin's novel The Blood Cure. The interconnectedness of the inner and outer worlds of the characters is depicted in a way that reveals their psychological state and emotions as the events unfold. Through the novel, Güntekin masterfully reflects the conflicting feelings and personal struggles within Turkish society. The article focuses on techniques of psychological depth and

character creation to express human psychology, unveiling the essence of Güntekin's work.

Keywords: *The Blood Cure, psychology, character portrait, psychological depth, artistic mastery, character analysis.*

Adabiyotning muhim vazifalaridan biri inson ruhiyati va hissiyotlarini yoritishdir. Adabiyotshunoslikda "badiiy obraz" atamasi ham keng, ham tor ma'nolarda ishlatiladi. Keng ma'noda "badiiy obraz" deganda borliqning san'atkor ko'zi bilan ko'rilgan va ijodiy qayta ishlangan har qanday aksi (jonivorlar, narsa-buyumlar, hodisalar, tabiat obrazlari) nazarda tutilsa, tor ma'noda badiiy asardagi inson obrazi tushuniladi. Borliqni badiiy idrok etishni maqsad qilgan badiiy adabiyotning asosida inson obrazi turadi, chunki borliqning o'zida inson shu xil mavqe egallaydi. Shunday ekan, borliqni badiiy idrok etishni maqsad qilgan badiiy adabiyotning bu yo'ldagi asosiy vositasi inson obrazi bo'lishi tabiiy hamdir.

Badiiy adabiyotda inson obrazini to'laqonli yaratish, uni o'quvchi ko'z oldida konkret jonlantirish uchun xizmat qiladigan qator vositalar mavjud. Bularga muallif xarakteristikasi, portret, badiiy psixologizm, personaj nutqi kabi badiiy unsurlar kiradi. Obrazga bevosita yozuvchining o'zi tomonidan berilgan ta'rif "muallif xarakteristikasi" deb yuritiladi. Muallif xarakteristikasida obrazning fe'l-atvoriga xos asosiy xususiyatlar bayon qilinadi. Odatda muallif xarakteristikasi asarning boshlanish qismlarida yoxud konkret obraz asarga kirib kelgan o'rinlarda beriladi. Muallif xarakteristikasi o'quvchida personaj haqida yaxlit tasavvur hosil qilib, uning keyingi xatti-harakatlarini, gap-so'zlarini anglashida muhim ahamiyat kasb etadi. Personajning so'z bilan chizilgan tashqi qiyofasi - portret ham inson obrazini yaratishda muhim vosita sanaladi.

Portret, avvalo, personajning o'quvchi ko'z oldida konkret inson sifatida gavdalanishiga ko'maklashadi. Ikkinchi tomondan, badiiy asarda portret xarakterologik belgilarga ega bo'ladi. Ya'ni, yozuvchi personaj siyratiga xos xususiyatlarni suratida aks ettirishga intiladi. Yozuvchi personaj qiyofasini ancha

mufassal chizishi (A.Qodiriy yaratgan Kumush, Ra'no portretlari) yoki uning qiyofasiga xos ayrim detallarni berish bilan kifoyalanishi ham mumkin. Chunki portret — vosita, demak, uning qanday bo'lishi ko'proq muallif niyati, yozuvchining o'ziga xos tasvir uslubi, personajning asarda tutgan mavqei kabilar bilan bog'liqdir. Masalan, Cho'lpon sevimli qahramoni Zebining qiyofasini chizmagan. Adib ko'proq personajning siyratini chizadi, uning xatti-harakatlarini jonli tasvirlaydi, gap-so'zlaridagi jonli ohangni ifodalashga intiladi, xullas, har bir o'quvchining o'z Zebisini tasavvur etib olishiga imkon yaratadi. Natijada qahramon qiyofasini chizmaslikning o'zi o'ziga xos badiiy usulga aylanadiki, uning yordamida adib o'quvchini qahramoniga "yaqinlashtiradi".

Ko'ramizki, qahramon qiyofasining qanday va qay darajada chizilishi belgili emas, bu o'rinda portretning(yoki portret detallarining) inson obrazini to'laqonli yaratish va o'quvchining tasavvur eta olishi uchun yetarli bo'lishi asosiy mezondir. Rashod Nuri Guntekin bu jihatni o'z ijodida mukammal tarzda aks ettiradi. U ko'plab romanlarida qahramonlarning ichki dunyosini chuqur tahlil qilib, ularning hissiyotlaridagi eng mayda o'zgarishlarni ham noziklik bilan tasvirlaydi. "Qon davosi" romanida esa u oilaviy mojarolar va insoniy kechinmalarni aks ettirish orqali badiiy mahoratini namoyon qiladi. Ushbu maqola qahramonlarning ruhiyati va portreti orasidagi uyg'unlikni o'rganib, Guntekinning psixologik xarakter yaratish borasidagi mahoratini tahlil qilishga qaratilgan. "Qon davosi" romanida muallif turk jamiyatining ijtimoiy va ma'naviy ziddiyatlarini oilaviy mojarolar orqali ko'rsatadi.

Asarda insoniy munosabatlar, rashq, sevgi va o'zaro ishonch muammolari asosiy mavzu sifatida ko'tariladi. Asosiy qahramonlar hayotidagi shaxsiy drama va ichki ruhiy kurashlar ularning butun hayot tarziga ta'sir qiladi. Romanda oilaning buzilishi va o'tmishdagi nizolar kelajak avlodga qanday ta'sir qilishini o'quvchiga ta'sirchan tarzda ochib beradi.

"Qon da'vosi" romanida Guntekin qahramonlarning ichki va tashqi ko'rinishlarini murakkab ruhiy dunyosini ochib berish uchun nozik bir usulda uyg'unlashtiradi. Masalan, bosh qahramon dastlab xotirjam va osoyishta ko'rinadi;

biroq, kutilmagan voqealar sodir bo'lgani sari uning ruhiy olami tobora izdan chiqadi. Ushbu o'zgarishlar qahramonning tashqi qiyofasida — masalan, yuz ifodasining tundlashishi yoki nigohining ma'nolanishida — sezilarli darajada aks etadi va uning ichki iztiroblarini jonli tasvirlaydi. Guntekin o'z qahramonlarining ruhiy o'zgarishlarini tashqi o'zgarishlar bilan bog'lash orqali o'quvchining qahramonning shaxsiy kurashlarini chuqurroq tushunishini ta'minlaydi. Bu usul Guntekinning ruhiy kechinmalarni tashqi tasvirlar yordamida ifodalashdagi mahoratini namoyon etib, o'quvchining qahramon bilan yaqinroq hamdardlikda bo'lishiga imkon yaratadi.

Shu bilan birga, Guntekin o'z qahramonlarini ikkiyuzlamachilikda tasvirlash orqali ularning ko'p qirrali shaxsiyatini namoyon qiladi. Ba'zi qahramonlar tashqi tomondan kuchli va bardoshli ko'rinsa-da, ichki monologlarida ularning o'ziga nisbatan ishonchsizlik va iztiroblari aniq ko'zga tashlanadi. Bu ikkiyuzlamachilik nafaqat hikoyaga murakkablik qo'shadi, balki o'quvchini qahramonlarning yashirin his-tuyg'ularini anglashga va ularning ichki kurashlariga hamdard bo'lishga undaydi.

Shunisi e'tiborga loyiqki Rashod Nuri Guntekinning *Qon da'vosi* asarida psixologik chuqurlik va qahramon tasvirlari bir necha asosiy tarkibiy qismlarga ajratilgan bo'lib, har biri asarning umumiy mavzusi va hissiy boyligiga o'z ulushini qo'shadi:

1. **Qahramonning Ichki va Tashqi Dunyo Uyg'unligi (20%).** Guntekin qahramonlarning ichki hissiy dunyosini ularning tashqi ko'rinishlari bilan uyg'un tarzda aks ettiradi. Har bir tashqi o'zgarish — yuz ifodasi yoki harakatlar — ichki ruhiy o'zgarishlarni aks ettirib, o'quvchiga voqealar davomida qahramonlarning psixologik transformatsiyasini yaxshiroq anglashga yordam beradi.

2. **Qahramonlarning Psixologik Murakkabligi (15%).** *Qon da'vosi* qahramonlari murakkab ruhiy jihatlar bilan tasvirlanadi. Guntekin ularning shunchaki sirtqi xususiyatlarini emas, balki ularning qo'rquvlari, umidlari va iztiroblarini chuqur o'rganib, qahramonlarni o'quvchilar uchun yanada yaqin va ta'sirchan qiladi.

3. **Ikkiyuzlama Qahramonlar: Kuch va Zaiflik (15%).** Ikkiyuzlamachilik tushunchasi ayrim qahramonlarda yaqqol namoyon bo'ladi: ba'zi qahramonlar tashqi

tomondan kuchli va bardoshli ko‘rinadi, biroq ichki olamida zaiflik va azob bilan kurashadi. Ushbu ikkiyuzlama tasvir hikoyaga qiziqarli qirra qo‘shib, o‘quvchini qahramonlarning yashirin iztiroblarini his qilishga undaydi.

4. **Ayol Qahramonlar Obrazi (10%).** Ayol qahramonlar asarda o‘ziga xos o‘ringa ega bo‘lib, sevgi, sadoqat va umidsizlik kabi hissiyotlarni ifodalaydi. Guntekin ularning yuz ifodasi yoki kiyim-kechak kabi mayda detallar orqali ichki kurashlarini yoritib, shaxsiy istaklar va ijtimoiy talablar o‘rtasidagi ziddiyatlarni ochib beradi.

5. **Psixologik Texnikalar (20%).** Guntekin qahramonlarni rivojlantirishda psixologik realizm usulidan samarali foydalanadi. Ichki monologlar va o‘zini aks ettiruvchi dialoglar orqali qahramonlarning yashirin his-tuyg‘ularini ochib beradi, bu esa o‘quvchining ularga nisbatan hamdardligini oshiradi.

6. **Ichki va Tashqi Muhit Uyg‘unligi (20%).** Guntekin ayrim sahnalarning kayfiyatini tabiat tasviri bilan uyg‘unlashtiradi, masalan, qayg‘uli voqealar yomg‘irli kunlarda yoki qorong‘i joylarda tasvirlanadi. Tabiat va inson his-tuyg‘ulari o‘rtasidagi bu uyg‘unlik asarga poetik ruh bag‘ishlab, o‘quvchiga yanada chuqurroq ta’sir o‘tkazadi.

Ushbu jihatlarning har biri muayyan ulushga ega bo‘lib, Guntekin asarda qahramonlar va ularning hissiyotlarini ruhiy jihatdan chuqurroq ifodalashni, asarni psixologik chuqurlik va mavzu uyg‘unligida boyitishni maqsad qilgan.

Yuqorida aytib o‘tilgan ma’lumotlar asosida **“Qon da’vosi”** asaridagi asosiy tahlil nuqtalarini aks ettiruvchi diagrammada Guntekinning qahramonlarni ruhiy jihatdan chuqurroq tasvirlashdagi mahoratini ochib beradi quyidagicha tasvirlash mumkin:

Rashod Nuri Güntekinning 'Qon Davosi' asaridagi tahlil nuqtalari

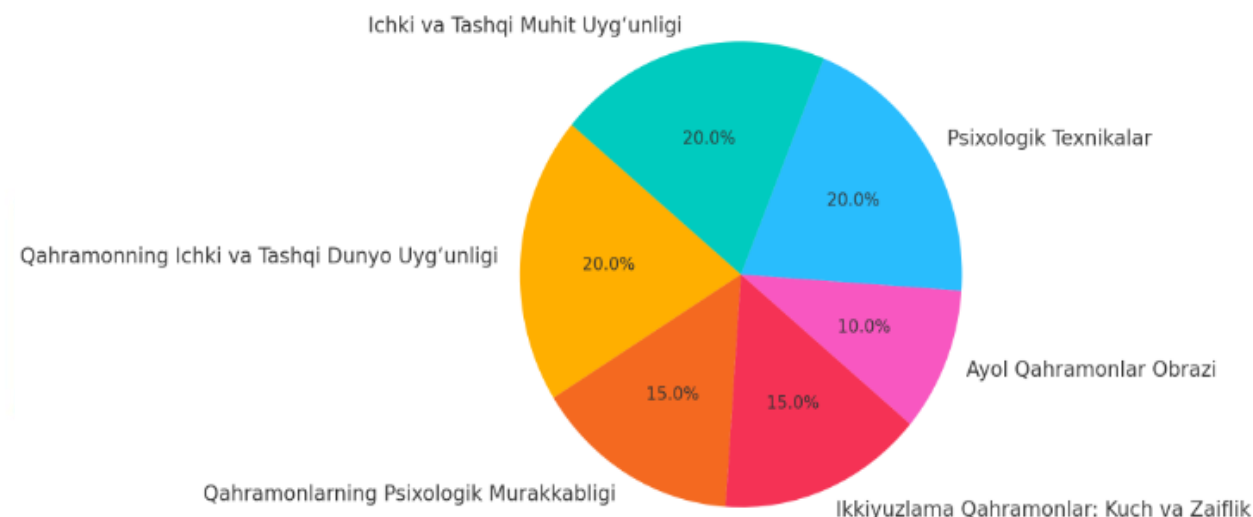

Diagramma.1

Xulosa qilib aytganda, Rashod Nuri Güntekinning “Qon da’vosi” asari uning psixologik romanchilikdagi yuqori mahoratini ko’rsatadi, unda qahramonlarning tashqi tasviri va ichki murakkabliklari uyg’un bir to’qimalarni hosil qiladi. Güntekinning obraz yaratishdagi nozik mahorati nafaqat qahramonlarning ko’rinishiga asoslangan, balki insoniy his-tuyg’ular va yashirin qarama-qarshiliklarning ichki o’zgarishlarini ham yoritadi. Bu nozik tasvir o’quvchining ruhiy jihatdan asarga chuqurroq bog’lanishini ta’minlaydi va inson ruhiyatining murakkab tomonlarini o’rganishga undaydi. Romanda shaxsiy va ijtimoiy kurashlarning tasviri jamiyatdagi an’analar va oila ichidagi nizolarni aks ettiradi, bu esa turk jamiyatining qadriyatlari, oila muammolari hamda individual orzular va ijtimoiy kutilmalar orasidagi ziddiyatlarni ifodalaydi. Güntekin qahramonlarining ikkiyuzlamachiliklari va hissiy chuqurliklarini ochib berish orqali insoniyat tajribasini aks ettiruvchi universal muammolar haqida mulohaza yuritishga imkon yaratadi. Mazkur asar o’quvchilarni ushbu mavzularni ichki jihatdan anglashga taklif etadi va shu orqali “Qon da’vosini” individual va ijtimoiy psixologiyani chuqur o’rganishga doir o’lmas asarga aylantiradi. Ushbu tahlil orqali Güntekinning texnikasi va psixologik tushunchalari namoyon

bo'lib, uning asarini turk adabiyotidagi psixologik adabiyot an'alariga qo'shilgan muhim hissa sifatida ko'rsatadi.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati

1. Guntekin, R. N. (1933). *Qon da 'vosi*. Istanbul: Remzi Kitabevi.
2. Mambetov, I. (2017). "Turk adabiyotida psixologik portret yaratish usullari." *Adabiyotshunoslik jurnali*, 34(2), 45-56.
3. Hasanov, S. (2021). "Rashod Nuri Guntekin ijodida inson ruhiyatining tahlili." *O'zbekiston adabiyoti va san'ati*, 12(4), 77-85.
4. Ergun, M. (2019). *Turk romanida xarakter yaratish san'ati*. Ankara: Atatürk universiteti nashriyoti.
5. Shakarov, U. (2018). "Inson ruhiyati va badiiy ifoda: Rashod Nuri Guntekin ijodi." *Jahon adabiyoti ilmiy to'plami*, 5(3), 22-31.